

mata "Blue Carpet", Juniperus squamata "Blue Star", Juniperus squamata "Holger", Juniperus virginiana "Hetz", Picea abies "Little Gem", Picea abies "Nidiformis", Pinus mugo "Mops", Pinus mugo "Winter Gold", Pinus nigra "Pierrick Bregeon", Pinus nigra "Hornibrookiana".

Для посилення контрастності застосовуємо і ряд листяних рослин: *Berberis thunbergii "Aurea", Berberis thunbergii "Bagatelle", Berberis thunbergii "Kobold", Cytisus decumber, Euonymus fortunei "Emerald'n Gold", Euonymus fortunei "Sunspot", Potentilla "Goldstar", Potentilla fruticosa "Red Ace", Potentilla fruticosa "Abbotwood".*

Необхідним елементом, в нашому випадку, є багаторічні трави, які значно урізноманітнюють кольорову гаму рокарію та альпінарію. Ми використовуємо такі багаторічники: *Armeria maritima, Astilba chinensis "pumila", Aubrieta hybrida, Campanula carpatica, Dianthus gratianopolitanus, Festuca gautieri, Festuca glauca, Hosta fortunei "Albopicata", Leontopodium alpinum, Liatris spicata, Potentilla aurea, Pulsatilla vulgaris, Saxifraga "Peter Pan", Sedum acre, Sedum spathulifolium "Purpureum", Sedum spectabile, Sempervivum arachnoideum, Yucca filamentosa.*

Використання вище вказаних рослин проводиться на основі власних багаторічних досліджень та спостережень, з урахуванням кліматичних, едафічних та індивідуальних особливостей кожної рослини.

Вертикальне озеленення у м. Луцьку представлене поодиноким – переважно плющем звичайним, партеноцисусом п'ятилистковим, виноградом пахучим, рідше ломиносом.

Існуючий склад дендрофлори свідчить про великі можливості використання більшості дерев, чагарників та ліан в подальшому озелененні міста.

УДК 332.1:338.431/432

Проф. В.І. Копитко, д-р екон. наук –

Дніпропетровський НУ залізничного транспорту ім. акад. В. Лазаряна

ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ

Розглянуто суть регіональних особливостей розвитку агропромислового комплексу, обґрунтування оціночних показників та їх характеристик. Для виявлення регіональних особливостей АПК важливим є підбір цих показників, проте повноцінне окреслення особливостей неможливе без застосування таких методів, як порівняльний, картографічний, системний підхід та економічний аналіз. Обґрунтовано важливість виявлення інших методик, які дають змогу здійснити інтегральні оцінки.

*Prof. V.I. Kopytko – Dniepropetrovsk NU of railway transport
named after V. Lazaryan*

Theories and methods of investigation of the characteristic features of regional agro-industrial complexes

The article deals with the main points of regional characteristic features of agro-industrial complex development, grounding of estimating indices and their characteristics.

Selection of these indices is important for exposure of the regional features of agro-industrial complexes, however, without a full-value outline of these features it is impossible to use such methods as comparative, cartographical and systematic approaches and economic analysis. The importance of revealing other methods which allow to fulfill integral evaluations is outlined.

Постановка проблеми. Надзвичайно важливим завданням є визначення суті регіональних особливостей розвитку агропромислових комплексів (АПК) та обґрунтування оціночних показників їх характеристики. Його розв'язання допоможе знайти нові шляхи підвищення ефективності розвитку АПК, збільшити обсяг випуску його продукції до нормативно необхідної величини для забезпечення власного населення та для продажу її в інші регіони й країни, адже при вступі України у СОТ треба очікувати серйозних соціально-економічних змін, передусім у тарифній політиці формування цін, регулюванні соціально-економічного розвитку, державній підтримці агропромислового комплексу, адже серед галузей, які не готові до роботи на відкритих ринках фахівці вважають фінансово-банківські та аграрний сектори економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регіональні агропромислові комплекси досліджуються у всіх країнах, оскільки вивчення особливостей їх розвитку дають змогу реально вплинути на економіку галузі і зробити прогноз на близьку та далеку перспективу. Так, в Україні регіональні АПК досліджували відомі вчені П.П. Борщевський, Л.О. Мамуль, Л.Г. Чернюк [1], П.Т. Саблук [2], М.Й. Малік [3], Л.В. Дейнеко [4]. Останнім часом вийшли публікації відомих вчених О.М. Онищенко [5], В.В. Юрчишин [6]. Цю проблему в окремих аспектах досліджено в роботі [7].

Постановка завдання. Враховуючи актуальність досліджень, варто розкрити теорії регіональної економіки, які висвітлюють закономірності та регіональні особливості формування агропромислового комплексу, теорії розміщення, теорії розвитку регіонів, а також міжрегіональні економічні відносини. На основі цих теорій розкрити зміст поняття регіональні особливості розвитку АПК та обґрунтування оціночних показників.

Виклад основного матеріалу. Особливу увагу доцільно приділити економічним теоріям, які висвітлюють закономірності та особливості формування регіональних АПК та розкривають особливості їх застосування у процесі здійснення дослідження. Оцінка використаних теорій з позиції очікуваних результатів дослідження дозволила об'єднати їх у кілька груп. Оскільки в його центрі знаходиться вивчення особливостей розвитку регіональних АПК, то насамперед взято до уваги теорії регіональної економіки, які пояснюють принципи і закономірності формування економічного простору у сфері АПК, розміщення сільськогосподарського виробництва та підприємств з переробки сільськогосподарської продукції, міжрегіональні взаємодії регіональних АПК, розселення сільського населення тощо. З традиційних "просторових" теорій розвитку регіону використано теорію "полюсів росту" та "центрів розвитку", які започатковані у працях Ф. Перру та Ж.Р. Будвіля, теорія територіально виробничого комплексу, яка започаткована у працях У. Ізарда, А. Пробста та ін., з новітніх – сучасна теорія розвитку регіону в умовах активізації глобалізаційних процесів В. Барнза, Л. Леднбура та ін. [8].

Застосування системного підходу не тільки дозволило розглядати регіон як відносно самостійну господарську систему, яка є ієрархічною ланкою національної господарської системи, але й використати загальні економічні теорії, зокрема: теорії загальної економічної рівноваги, економічного відтворення, економічного зростання та ін.

Друга група теорій регіональної економіки, які використані в цьому дослідженні, – це теорії розміщення, які лягли в основу розробки моделей регіонального агропромислового виробництва з позиції продовольчої безпеки населення регіону. До уваги взято як класичні штандортні теорії (сільсько-господарська – Й. Тюнена, промислова – В. Лаунхардта та А. Вебера, розміщення населених пунктів (теорія центральних місць) – В. Кристаллера, економічного ландшафту – А. Льюша (початок 30-х років ХХ ст.), розміщення регіональних ринків і просторова теорія ціни – О. Курно, так і теорії розміщення соціалістичного періоду, зокрема ступінчаста модель територіальної організації господарства та розселення, яка системно втілювалася у практику господарювання в Україні протягом другої половини ХХ ст. [9].

Третьою надзвичайно важливою групою теорій регіональної економіки є ті теорії розвитку регіонів, в основі яких лежать теорії макроекономіки, оскільки, регіони як доволі великі частини країни мають наближені до макрорівневих тенденції розвитку. Враховано теоретичні положення вчення Дж.М. Кейнса та його послідовників (Дж. Хікса, А. Хансена, Л. Клейн, П. Самуельсон, Ф. Модільяні), моделі В. Леонтьєва "затрати-випуск" та здобутки інших представників вітчизняної і світової економічної думки. Водночас, для виявлення внутрішньорегіональних тенденцій розвитку регіонів необхідне використання теоретичних положень мікроекономіки [10].

Використано також теорії міжрегіональних економічних відносин, які включають і теорії міжнародної торгівлі і міжнародної економічної інтеграції. Вони базуються на теоретичних принципах спеціалізації регіонів, які сформульовані у працях А. Сміта, Д. Рікардо, Е. Хекшера, Б. Оліна. З огляду на тему дослідження, надзвичайно важливе значення має теорія абсолютних і відносних переваг, якими володіють конкретні регіони (країни), А. Сміта і Д. Рікардо. При цьому взято до уваги, що, оскільки міжрегіональні економічні зв'язки формують своєрідні системи взаємодіючих регіонів, то національні економіки цілком справедливо розглядаються в ролі предмета досліджень регіональної економіки. Зроблено висновок, що національна економіка України – це також система взаємодіючих регіонів, а тому наші дослідження регіональних АПК поєднуються з вивченням особливостей національного АПК, а тенденції розвитку регіональних АПК співвідносяться і порівнюються з тенденціями розвитку національного АПК [11].

Методи і групи методів (методики), які застосовані у дослідженні, формують у своїй сукупності авторську методику дослідження, суть якої полягає: а) у широкомасштабному застосуванні всіх груп методів для вивчення об'єкта дослідження в цілому; б) у селективному підборі методів, що найбільше підходять для вирішення тих чи інших завдань.

Ядром цієї методики є системний підхід, на якому базуються всі інші методи, які можуть використовуватися при дослідженні економічних проб-

лем, зокрема проблем розвитку АПК. Тільки такий підхід дає змогу виявити спільні й особливі риси та ознаки розвитку регіональних АПК.

Кожен з методів використовувався автором як спосіб чи засіб досягнення конкретних цілей і завдань. При цьому, при застосуванні окремих методів, як вже зазначалося вище, легко було виявити окремі особливості розвитку регіональних АПК. Наприклад, застосування картографічного методу дало змогу виявити територіальні особливості стану й розвитку АПК та територіальної концентрації його окремих елементів.

Зазначимо, що для виявлення особливостей стану й розвитку регіональних АПК незамінним є такий традиційний метод, як порівняння, суть якого полягає у встановленні співвідношень між двома (чи більше) об'єктами, явищами, які дають змогу виявити загальне і особливе. Порівняння неможливе без використання інших традиційних методів, таких, як, наприклад, спостереження, тобто цілеспрямоване вивчення, сприйняття, зумовлене поставленою задачею; систематичний збір даних по об'єкту, явищу. Останній здійснювався за допомогою використання літературного методу та сучасних комп'ютерних технологій. Встановлення співвідношень між двома (чи більше) об'єктами, явищами, які дають змогу виявити загальне і особливе, вимагає широкого застосування статистичних та інших традиційних методів.

Загальновідомо, що свідоме застосування науково обґрунтованих методів у рамках певної методології є істотною умовою отримання нових знань. Але ця істотна умова може стати реальністю тільки при вмілому застосуванні загальних принципів наукового мислення (індукції; дедукції; аналізу; синтезу тощо), які є органічним доповненням до системного підходу, адже розвиток АПК розглядає фіксовані за часовими періодами зміни абсолютних й відносних економічних показників, які характеризують стан АПК країни (регіону).

Отже, базуючись на наведених вище дефініціях, можна розкрити зміст поняття "регіональні особливості розвитку АПК", суть якого полягає, по-перше, у виявленні специфічних рис, процесів, станів, ознак регіонального АПК чи його підсистем та елементів порівняно з аналогічними показниками інших регіонів протягом визначеного періоду часу; по-друге, у встановленні відхилень показників, що характеризують ці специфічні риси, процеси, стани, ознаки АПК регіону чи елементів цього АПК від аналогічних середніх величин загалом по Україні. Як бачимо, йдеться про економічний аналіз макроекономічних явищ, процесів, об'єктів. В економічному аналізі, передусім, зіставленню підлягають абсолютні, відносні і середні величини.

Серед абсолютних величин найважливішими, які використані у даному дослідженні, є:

- величина сільськогосподарських угідь – площа земельних ділянок, які систематично використовуються для одержання сільськогосподарської продукції; вона складається з площі ріллі, багаторічних насаджень, сіножатей і пасовищ, перелогів;
- обсяг валової продукції сільського господарства в грошовій оцінці у порівнянних цінах, яка визначається як сума продукції рослинництва і тваринництва; порівнянні ціни розраховані як середньозважені ціни товарної (ринкової) та нетоварної частини продукції сільського господарства. Найчастіше за по-

рівнянні ціни приймаються середні ціни 2000 р., які розроблені Держкомстатом України разом з науково-дослідним інститутом статистики Держкомстату України та Інститутом економіки НАН України; вони затверджені й введені у дію наказом Держкомстату України №49 від 10 січня 2002 р.;

- обсяг продукції рослинництва визначається обсягом валового збору сільськогосподарських культур, який оцінюється у порівнянних цінах; крім того, до вартості збору у даному році додається приріст (або відраховується збиток) вартості незавершеного виробництва в рослинництві за рік, а також вартість вирощування молодих багаторічних насаджень; незавершене виробництво в рослинництві характеризується витратами на посів озимих і на підготовку ріллі під ярі культури, зробленими у даному році під урожай наступного року; вартість вирощування молодих багаторічних насаджень містить вартість закладки і вирощування до плодоносного віку багаторічних насаджень;
- обсяг продукції тваринництва визначається кількістю одержаного приплоду і обсягом приросту вирощеного за рік молодняку худоби, приросту дорослої худоби, одержаного в результаті її відгодівлі, а також кількості молока, вовни, яєць та іншої продукції тваринництва, одержаної у процесі господарського використання худоби та птиці і не пов'язаної з її забоєм; обсяг продукції тваринництва визначається в грошовій оцінці за порівнянними цінами;
- поголів'я худоби станом на 1 січня встановлюється на основі щорічного суцільного обліку у всіх товаровиробників і містить поголів'я всіх вікових груп відповідного виду худоби;
- виробництво м'яса містить м'ясо всіх видів худоби і птиці; враховуються дані як по промисловому, так і по внутрішньогосподарському забою худоби і птиці;
- виробництво молока характеризується фактично надоем коров'ячим, козячим молоком, незалежно від того, чи було воно реалізоване, або частина його була використана у господарстві на випоювання телятам і поросяткам; (молоко, яке висмоктане телятами при їх підсосному утриманні у продукцію не зараховується);
- реалізація сільськогосподарської продукції – це обсяги продукції, яка реалізована сільськогосподарськими підприємствами за всіма каналами (включаючи продаж іноземним підприємствам, організаціям споживспілки та безпосередньо споживачам і прямими зв'язками, на ринку, через власну торговельну мережу, своїм працівникам, населенню через систему громадського харчування, в рахунок оплати праці, іншим господарствам, країнам, на біржах, аукціонах), а також видачу пайовикам у рахунок орендної плати за землю та майнових паїв (часто) за різними цінами; ці дані надходять статистичним органам від товаровиробників.

Серед середніх величин важливе значення для виявлення особливостей регіональних АПК мають такі величини, як, наприклад:

- середня урожайність сільськогосподарських культур;
- середньорічний надій молока на одну корову;
- забезпеченість населення земельними ресурсами (ріллею) в розрахунку на 1 особу.

Як середні величини можуть використовуватися, залежно від завдань специфіки ознак, які виявляються, середня арифметична, середня геометрична, середня гармонійна, середня хронологічна. Окреме місце в такому аналізі відводиться таким показникам, як мода, медіана, чверть, десята частина, середнє квадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, розмах, темп зміни, темп приросту, індекс [12, с. 423].

Регіональні особливості у змінах випуску продукції сільського господарства за ряд років можна проаналізувати за допомогою індексів продукції сільського господарства. При цьому зазначимо, що індексний метод займає особливе місце в економічному аналізі. Індекс – це узагальнюючий відносний показник, який характеризує співвідношення в часі чи просторі соціально-економічних явищ і процесів.

Індекси використовуються для порівняльної характеристики сукупності в часі, для порівняння фактичного випуску з планом, для порівняння рівнів виробництва продукції, цін, продуктивності праці в різних регіонах, на різних підприємствах, для різних товарів. Індекси використовують і для оцінки ролі окремих чинників, котрі утворюють як співмножники складну подію. За допомогою індексних систем можна встановити роль інтенсивного та екстенсивного чинників при аналізі динаміки складних явищ, здійснити аналіз динаміки середніх показників, зміна яких залежить від структурних зрушень [12, с. 153].

**Табл. 1. Індекси продукції сільського господарства
(у господарствах всіх категорій, 1990=100 %)**

Республіка, Область	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Ранжування (місце регіону в Україні за ін- дексом 2004 р.	Індекс 2004 р. у % до укра- їнського по- казника
АР Крим	53	43	43	41	39	44	19	69,8
Вінницька	67	54	56	56	49	58	15	92,1
Волинська	60	55	58	58	58	63	11	100,0
Дніпропетровська	69	55	66	66	57	69	6	109,5
Донецька	66	56	68	68	52	71	4	112,7
Житомирська	69	52	49	50	50	56	16	88,9
Закарпатська	80	78	85	88	91	90	1	142,9
Запорізька	60	47	58	54	41	56	16	88,9
Івано-Франківська	81	73	75	78	76	78	3	123,8
Київська	71	54	57	61	59	67	8	106,3
Кіровоградська	63	48	65	66	54	68	7	107,9
Луганська	58	41	43	46	44	51	18	80,9
Львівська	67	67	63	71	69	70	5	111,1
Миколаївська	58	41	60	58	42	64	10	101,6
Одеська	59	58	69	68	56	80	2	126,9
Полтавська	66	43	52	55	47	61	13	96,8
Рівненська	66	57	58	63	59	66	9	104,7
Сумська	63	51	52	51	48	53	17	84,1
Тернопільська	66	55	51	54	51	56	15	88,9
Харківська	65	56	68	67	56	66	9	104,7
Херсонська	56	53	62	56	56	62	12	98,4
Хмельницька	70	57	59	59	52	62	12	98,4
Черкаська	66	58	60	60	56	69	6	109,5
Чернівецька	71	63	69	68	62	70	5	111,1
Чернігівська	67	49	50	51	52	60	14	95,2
Україна	65	53	59	59	53	63	×	100,0

*Розраховано за: Закарпаття-2004: Статистичний щорічник. – Ужгород, Головне управління статистики у Закарпатській області, 2005. – С.608.

В економічному аналізі найбільше вживаються такі індекси, як індекс цін, індекс товарообігу, індекс фізичного обсягу, індекс собівартості. Всі вони можуть використовуватися при пошуку особливостей розвитку і функціонування регіональних АПК України. Для прикладу скористаємося індексами фізичного обсягу, які наводяться за ряд років у розрізі регіонів у табл. 1.

Дані табл. 1. засвідчують, що жодна з областей України не змогла досягнути за випуском продукції у 2004 р. рівня 1990 р. Ранжування областей за індексом 2004 р. дозволив встановити, що у 2004 р. найбільше наблизилися за випуском продукції до рівня 1990 р. такі три області, як Закарпатська, Одеська, Івано-Франківська, найменше – АР Крим.

Розраховані нами співвідношення індексу 2005 р. в % до аналогічного українського показника дозволив встановити, що у 2005 р. 11 областей з 25 виробляли меншу частку продукції у % до 1990 р., ніж Україна загалом (рис. 2).

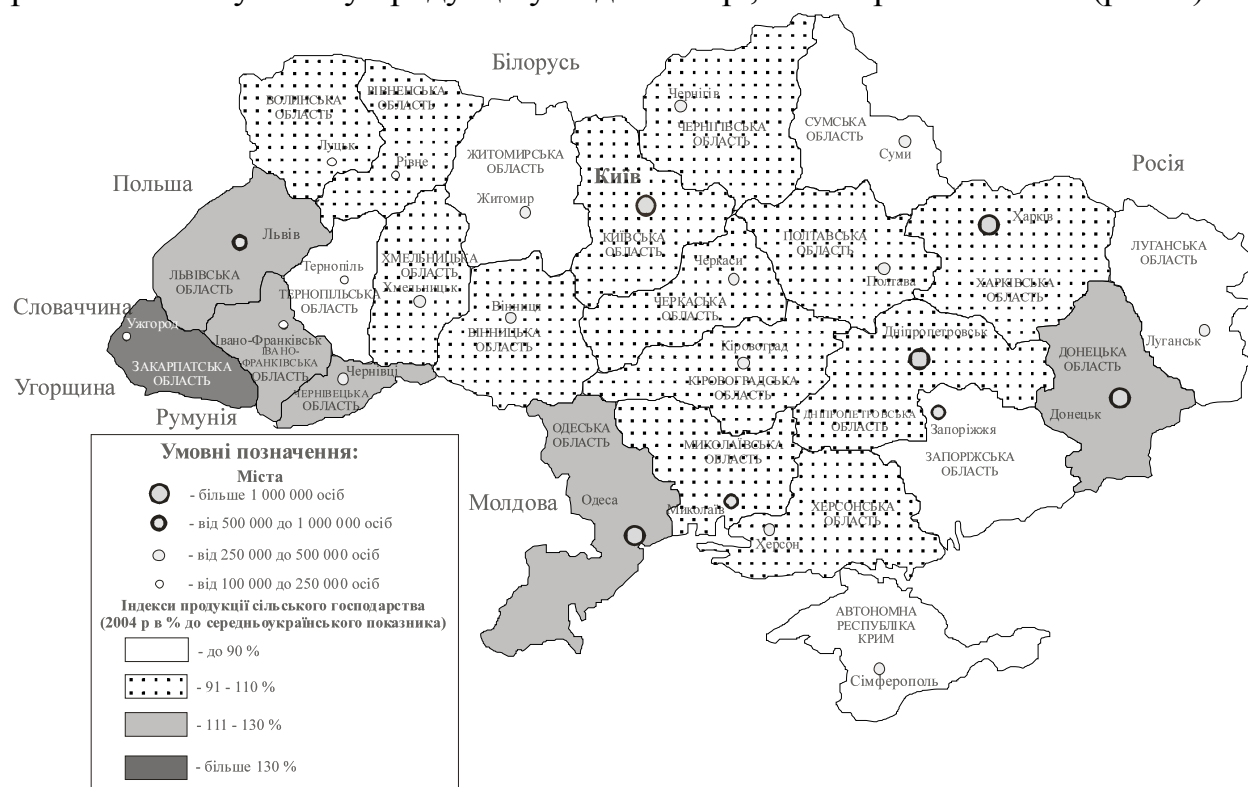

Рис. 2. Індекси продукції сільського господарства у 2005 р. у % до середньоукраїнського показника

Висновки. На основі теорій регіональної економіки вияснено суть регіональних особливостей АПК та обґрунтовано оціночні показники (абсолютні, відносні і середні величини) для їх характеристики. Сформульований зміст поняття "регіональні особливості розвитку АПК", суть якого полягає, по-перше, у виявленні специфічних рис, процесів, станів, ознак регіонального АПК чи його підсистем та елементів порівняно з аналогічними показниками інших регіонів протягом визначеного періоду часу; по-друге, у встановленні відхилень показників, що характеризують ці специфічні риси, процеси, стани, ознаки АПК регіону чи елементів цього АПК від аналогічних середніх величин загалом по Україні.

Для виявлення регіональних особливостей АПК важливим є підбір не тільки оціночних показників для їх характеристики (адже, оціночні показники дають змогу говорити про особливості за одиничними ознаками). Тому дуже

важливо підібрати, розробити, обґрунтувати методи, які дають змогу не тільки ці одиничні особливості відразу зафіксувати, але й виявити інтегральні особливості. Таким чином, наведений вище текст, табличний і картографічний матеріал дають змогу констатувати, що повноцінне окреслення регіональних особливостей АПК неможливе без застосування таких методів, як системний підхід, економічний аналіз, порівняльний, картографічний тощо. Але надзвичайно важливими є й інші методи та методики, особливо ті, які дають змогу здійснювати інтегральні оцінки.

Література

1. **Регіональні агропромислові комплекси України** (теорія та практика розвитку/ За ред. акад. УААН П.П. Борщевського. – К.: Наук. думка, 1996. – 262 с.
2. **Саблук П.Т.** Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого і погляд на майбутнє: Наук.-популярні нариси: У 3 т, т. 2: Аграрна економіка демократичного державотворення. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 484 с.
3. **Сільськогосподарська кооперація: суть та проблеми розвитку в Україні/** За ред. д-ра екон. наук М.Й. Малика. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 166 с.
4. **Стратегія розвитку харчової промисловості України та її регіонів на період до 2015 р./** За ред. проф. Л.В. Дейнеко. – К.: РВПС України НАН України, 2004. – 212 с.
5. **Онищенко О.М., Юрчишин В.В.** Сільське господарство, село і селянство України у дзеркалі пострадянської аграрної політики/ Економіка України. Політико-економічний журнал. – К.: "Преса України", 2006, № 1. – С. 4-13.
6. **Онищенко О.М., Юрчишин В.В.** Сільський розвиток: основи методології та організації/ Економіка України. Політико-економічний журнал. – К.: Преса України, 2006, № 10. – С. 4-13.
7. **Копитко В.І.** Реформування та регулювання економіки регіонального агропромислового комплексу. – Львів: Львівський ДАУ, 2005. – 550 с.
8. **Гранберг А.Г.** Основы региональной экономики: Учебник для вузов. – М.: ГУВШЭ, 2000. – 495 с.
9. **Розміщення продуктивних сил України/** За ред. проф. Є.П. Качана. – К.: Вища шк., 1997. – 375 с.
10. **Розміщення продуктивних сил України: Навч. – метод. посібник/** С.І. Дорогунцов, Ю.І. Пітюренко, Я.Б. Олійник та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 364 с.
11. **Теоретическая экономика (политэкономия)/** Под ред. Г.П. Журавлевой и Н.Н. Мильчаковой. – М.: Банки и биржи, 2000. – 485 с.
12. **Фешур Р.В., Барвінський А.Ф., Кічор В.П.** Статистика: теоретичні засади і прикладні аспекти. – Львів: "Інтелект-Захід", 2003. – 576 с.

УДК 502.51

Л.Р. Лугова – Івано-Франківський інститут менеджменту і економіки "Галицька академія"

РОЗРОБЛЕННЯ СТРУКТУРИ ОЦІНКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ ГІДРОЕКОСИСТЕМИ ПОВЕРХНЕВО-АКТИВНИМИ РЕЧОВИНАМИ

Розглянуто питання прогнозування динаміки розповсюдження включень поверхнево-активних речовин у закритих водоймах.

L.R. Lugova – Ivano-Francivsk institute of management and economy the "Galichina academy"

Development of structure of estimation and prognostication of contamination of the hydroecosystem superficially by active matters

Considered questions of distributing dynamics prognostication of surface-active substances inclusions in the closed reservoirs.